

ІСТОРИЧНА КОЛЕКЦІЯ БІБЛІОФІЛА ІВАНА-ЯНА НАРГЕЛЕВИЧА У ФОНДАХ ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ імені В. СТЕФАНІКА

Ілона Олексів

науковий співробітник відділу рукописів
ЛННБ України ім. В. Стефаніка, канд. іст. наук

Розглянуто приватну бібліотеку польського колекціонера та бібліофіла з Литви Івана Наргелевича у складі Львівської академічної книгозбірні. Простежено шлях надходження колекції до Львова. Здійснено типолого-тематичний аналіз видань на підставі друкованого каталогу та виявлених примірників. Статтю доповнено ілюстративним матеріалом.

Ключові слова: бібліофіл, колекціонер, донаційний напис, приватні бібліотеки, історична колекція.

The private library of the Polish collector and bibliophile from Lithuania Ivan Nargelevich as a part of the Lviv Academic Library Fund has been considered. The fate of this collection in Lviv was traced. A typology-thematic analysis of publications based on the printed catalog and detected copies was carried out. The supplement includes the following illustrative materials.

Keywords: bibliophile, collector, donation inscription, private libraries, historical collection.

Початок ХІХ ст. позначений зростанням національної свідомості серед народів, які через історичні обставини втратили свою державність. Прагнення інтелігенції зберегти та донести нащадкам культурні та історичні надбання, артефакти національної самобутності помітно активізувало процес книгозбирання, який привів до появи численних приватних збірок, зібрань, бібліотек та поповнення і збагачення тих, що вже існували. Багато тогочасних особових та родових книгозбірень стали помітним явищем в історії світової книжкової культури.

Здебільшого фундаментом кожної наукової книгозбірні є сформовані вартісні приватні бібліотеки відомих особистостей — різних за професіями, зацікавленнями, матеріальним і суспільним станом,

яких об'єднувала одна пристрасть — колекціонування книжкової і рукописної національної та світової спадщини. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника не є винятком. Заснована у 1940 р. як філія Бібліотеки Академії наук УРСР, новостворена культурно-наукова установа акумулювала у фонді велику кількість довоєнних бібліотек зі своїми традиціями формування та комплектування, влиття яких до загального масиву відбувалося механічно, без збереження цілісності колекцій, що спричинило нівелювання бібліофільського чинника та концепції їхнього створення і формування. Таким чином, основна, особливо цінна, частина ретроспективного фонду ЛННБ України ім. В. Стефаника, а саме колишні комплексні історичні колекції, виявилася розпорошеною в різних підрозділах книгозбірні (у відділі основних книжкових фондів, україніки, рідкісної книги, рукописів, науково-інформаційному відділі, Інституті досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів, відділі періодичних видань тощо) [7, с. 14-15]. У контексті цієї проблеми реєстрація і документальна реконструкція історичних колекцій як істотної ланки культури і політики є надзвичайно важливим завданням для відтворення і збереження національної та європейської культурної спадщини. Метою пропонованого дослідження є представити маловідому постать завязтого бібліофіла Івана-Яна Наргелевича та ввести до наукового обігу збережену частину вартісної книжкової історичної колекції, яка досі не була об'єктом опису та предметом тематико-типологічного аналізу.

Серед трьох потужних культурно-просвітніх установ, які діяли у Львові впродовж ХІХ ст. і чий фонди і приміщення успадкувала академічна книгозбірня, найдавнішою з огляду на рік заснування був Інститут ім. Оссолінських.

У жовтні 1816 р. Юзеф Максиміліан Оссолінський (1748–1826) — відомий громадський і політичний діяч, бібліофіл і колекціонер — звернувся до австрійського цесаря Франца І з пропозицією заснувати у Львові культурну інституцію — родинну публічну бібліотеку, долучивши до свого прохання самостійно опрацьований Статут майбутньої установи. Шляхетний задум 1817 р. було втілено документально. Згодом Ю. М. Оссолінський зазначив, що всі свої друковані книги, рукописи, зібрання гравюр, карт, медалей, картин він заповідає і призначає на заснування публічної бібліотеки у столичному місті Львові.

З патріотичним піднесенням галицька інтелігенція почала активно передавати свої приватні зібрання до новоствореної інституції. Значні пожертвування здійснювали власники сіл Львівщини, Тернопільщини, Бережанщини. Серед охочих передати свої книги, колекції та кошти була не лише родова аристократія, а й середня та дрібна шляхта, вчені, адвокати, лікарі, актори, вчителі, і навіть шкільна молодь. Українські теологи М. Гарасевич (1763–1836) та М. Гриневецький (1758–1823) допомагали редагувати Статут «Оссолінеум», в якому зазначалося, що установа буде діяти на користь народів краю, а не окремо польського чи українського [8, с. 21]. Після перевезення бібліотеки з Відня до Львова у 1827 р. її фонди становили близько 20 тис. томів книг, понад півсотні рукописів, півтори тисячі гравюр, а також карт, листів та ін. Пожвавленню меценатського руху сприяли щорічні відкриті засідання, що відбувалися 12 жовтня і на яких зачитували списки дарувальників, котрі згодом друкували в річних Звітах [10, с. 74]. Так, у 1835 р. «Оссолінеум» поповнився дарами (гравюрами, медалями) з колекцій князя Ю. Любомирського, Артура графа Потоцького, Гвальберта Павліковського, покійного графа Валеріана Дідушицького та багатьох інших. За рахунок купівлі та численних дарів у 1874 р. фонд зріс утричі [39, с. 41].

На початку ХХ ст. «Оссолінеум» перетворився на великий науковий і культурний осередок, став гордістю східного регіону Галичини, місцем, де «оселилися» писемні пам'ятки і твори мистецтва.

У польських друкованих джерелах ХІХ ст. з історії «Оссолінеуму» серед відомих меценатів, колекціонерів, бібліофілів, громадських і політичних діячів часто згадано поміщика з Литви Яна Наргелевича, який подарував свою книгозбірню полоніки «Оссолінеуму». Інформація про нього суперечлива, оскільки А. Фішер та Ю. Івашкевич називають його Йосифом (А. Фішер не послідовний в поданні імені), при чому Ю. Івашкевич наголошує на одноосібності дарування, натомість А. Фішер та Е. Хвалевік повідомляють про приватну бібліотеку як дар від подружжя Наргелевичів (Яна і Мальвіни) [12, с. 416; 17, с. 74-75; 18, с. 23]. В іншому документі натрапляємо на цікаву інформацію: «Величезні пожертви суспільства на потреби НЗіО склалися у грошовому еквіваленті, а також і матеріальними речами. Заклад отримувал дуже багато окремих видань, часто з цінними присвятами для

Закладу і низку зібрань, що складали цілісність книжкових і рукописних колекцій, серед яких книгозбірні або родинні архіви [...] Наргелевичів» [3, с. 385]. У польському географічному словнику під гаслом «Войново» знаходимо інформацію про останнього з роду Наргелевичів — Яна, бібліомана за покликанням, який згромадив у помісті велику бібліотеку — понад 20 000 томів, більшість з яких становили твори польської давньої та нової літератури [41, с. 757]. Коротку інформацію про Івана-Яна Наргелевича з покликанням на бібліографічні джерела подає у монографії «Домашні бібліотеки в Східній Галичині (1772–1918)» Й. Шоцкий [44, с. 103, 257].

На підставі друкованих джерел, рукописних матеріалів та інтернет-ресурсів нам вдалося ідентифікувати особу щедрого дарувальника та виявити примірники з його бібліотеки.

Іван (Іоан) Фадійович Наргелевич (Jan Nargielewicz) (1816–1886) — бібліофіл, колекціонер, громадський діяч, за спогадами його сучасників, — людина світла і шанована в середовищі новогрудської шляхти. Рід Наргелевичів походив від татар, які ще у XVII ст. прийняли християнство й оселилися на литовських землях. Відомий вчений-антрополог, зоолог, лікар, уродженець м. Новогрудок Б. Дибовський (1833–1930) цікавився питанням походження новогрудської шляхти й оприлюднив цікаві факти про те, що більшу її частину становили вихрещені татари [36]. Поміщицькі татарські родини в Литві закладали садиби і фільварки, переймаючи польську мову і культуру, асимілюючись таким чином з середовищем литовської шляхти. Литовські татари зазвичай одружувалися з литовками і литовські князі схвалювали такі шлюби. У XIX ст. в татарському середовищі домінували землевласники, до яких належала і родина Наргелевичів.

І.-Я. Наргелевич, син Бірбашівни*, був швагrom Б. Дибовського і проживав з дружиною Мальвіною (у дівоцтві — Дибовська) в маєтку Войново, неподалік від містечка Любча (Новогрудського повіту, Мінської губернії (тепер — смт Любча (урочище Войново)

* У Новогрудському повіті існувало поселення татарської шляхти Бірбашів. Після смерті І.-Я. Наргелевича вони заявили про свої спадкові права, проте, як з'ясувалося, татарських родин було дві — сім'я Бірбошів та сім'я Бірбашів, між якими не було жодної спорідненості.

Новогрудський район, Гродненська область, Білорусь)*. У додатках «Спогадів» Б. Дибовського міститься цікавий ілюстративний матеріал щодо особи Наргелевича, зокрема портрет дружини Мальвіни, рідної сестри Б. Дибовського та світлина їхнього будинку в місцевості Войново [15, N 20, 21]. У Дворянській книзі родоводу прізвище Наргелевичів зазначене у шостій категорії як рід із понад столітньою історією**. За тодішнім російським законодавством належність до дворянства доводили на дворянських зборах губерній, і прізвища осіб, які отримали підтвердження свого дворянського походження, вносили до губернської книги родоводу, а з губернії справи надходили на погодження до Герольдії Сенату [1]. Саме цей правочин зафіксовано у збереженому документі за 1862 р — Свідощві про дворянське походження І.-Я. Наргелевича [9, арк. 24].

Початкову освіту І.-Я. Наргелевич здобув у Віленській губернській гімназії, в якій відзначився доброю поведінкою, сумлінним навчанням: закон Божий, алгебра, геометрія (оцінка — «відмінно»), фізика, історія та німецька мова (оцінка «добре»), латинська, польська, французька та російська мова (оцінка — «задовільно») [2, арк. 6]. У 1838–1846 рр. І.-Я. Наргелевич навчався на філософському та фізико-математичному факультетах Імператорського Дерптського університету (тепер — Тартуський університет, Естонія)***. В атестаті, виданому Радою Імператорського Дерптського

* Садиба Войново (будівля XIX ст.) не збереглася. Нашадків Наргелевичів у Білорусі також не залишилося, найімовірніше, емігрували в Аргентину.

** *Дворянська книга родоводу* — документ, в якому реєстрували дворянські роди кожної губернії Російської імперії. Для підтвердження дворянських прав замість старих родоводів було заведено дворянські книги шістьох категорій, куди вносили дворянські роди відповідної категорії: 1) роди дворян, наділені імператорським дипломом, гербом і печаткою; 2) роди військового дворянства; 3) роди «восьмикласного дворянства» — отриманого за державну службу або набутого через нагородження орденом за відповідний привілей; 4) роди іноземні; 5) роди, наділені титулами; 6) давні шляхетні дворянські роди, не згадані у «Столбцах» — середньовічних списках про наділення маєтком на час проходження військової служби.

*** *Дорпат* — нім.- Дерпт, естон.- Тартолін, литов.- Терпат, в старих російських хроніках — Юрів, лат.- Тарбатум — місто в Ризькій губернії (36 км від Риги). На початку XIX ст. Цар Александер I заснував там

університету, відзначено його високий рівень перекладацької майстерності з російської та німецької мов [2, арк. 2]. У Тартуському університетському архіві збереглася документація ректорату Імператорського університету в Дерпті, яка стосується особи Йоанна Наргелевича від січня 1838 р. до червня 1845 р., низка інших матеріалів, що відображають навчальний процес студента, особисті речі, зокрема конспекти лекцій, чернетки, письмові роботи (твори, перекази), виписки з філософських джерел — загалом 42 аркуші [34]. На окрему увагу заслуговує паспорт І.-Я. Наргелевича з описом зовнішності його та молодшого на п'ять років брата Юліана. Отже, згідно з паспортними даними, 24-річний студент мав зріст 1 м 65 см (два аршини п'ять вершків), пряме обличчя, кучеряве волосся, чорні брови, ніс помірної довжини, звичайне підборіддя, особливі прикмети відсутні [9, арк. 5].

У 1846 р. І.-Я. Наргелевич отримав атестат, скріплений печаткою Імператорського Дерптського університету, з присвоєнням кваліфікації держслужбовця дванадцятого розряду [2, арк. 2].

Від 1838 р. І.-Я. Наргелевич — член Конвенту Полонія — найдавнішої чоловічої польської академічної громади, заснованої у 1828 р. при Дерптському університеті, після закриття російською владою Віленського університету. Конвент Полонія об'єднував студентів, які прибули з теренів колишньої Речі Посполитої. У Конвент не записувались, а вступали після випробувального терміну. Основним критерієм вступу були ідейні переконання, національність і віросповідання значення не мали. Членом Конвенту залишалися на все життя. За весь період його діяльності там мирно співіснували русини, литовці, татари, німці, євреї та ін. Членство Наргелевича у Конвенті було свідомим рішенням, продиктованим виявом патріотичної зрілості юнака, сформованої в підлітковому віці [2, арк. 5]. Після скасування панщини, в 1861 р. був обраний мировим посередником*. На посаді чиновника вирізнявся винятковою справедливістю.

університет, у якому було п'ять факультетів (протестантсько-теологічний, історико-філологічний, фізико-математичний, правничий, медичний). Викладачами були найвідоміші професори, здебільшого з німецьких університетів, за чім зразком і був створений згаданий навчальний заклад. Докладніше див.: [40, s. 126-131].

* *Мировий посередник* — посадова особа в Росії в період проведення селянської реформи 1861 р. Призначався із середовища дворян для

Разом з дружиною Мальвіною активно підтримував повстання 1863 р., був ув'язнений з іншими мировими посередниками і, за висловом Е. Павловича: «опинився у в'язниці у такий момент, коли ніхто не знав ні часу, ні години» [37, с. 83]. Молода дружина цілком поділяла погляди чоловіка і всіляко підтримувала його у всіх починаннях. Мальвіна Наргелевич народилася 1841 р. в м. Адамарин (Литва). За походженням шляхтянка, землевласниця*. Польська патріотка і свідома громадянка Мальвіна належала до організації, яка готувала повстання 1863 р., а також брала активну участь у заколоті, що виник в одному з головних центрів повстанських осередків — маєтку Танви Мінської губернії. Під час воєнних дій виконувала обов'язки охоронниці, санітарки, займалася постачанням продуктів харчування в оперативні підрозділи, які розташовувалися в Мінському та Новогрудському повітах. Згодом була інтернована у власному маєтку росіянами. Після звільнення М. Наргелевич ще тривалий час залишалася під наглядом поліції [28, с. 100]. Від 1882 р. Мальвіна і Ян Наргелевичі — члени Каси ім. Йосифа Мянвського (Наргелевич — почесний член товариства) [27].

Помер бібліофіл раптово, далеко від родинного маєтку, у Варшаві. У статті «Ставлення католицького кліру до вільнодумців» Б. Дибовський подав факти неприпустимої поведінки духовних осіб щодо парафіян та парафії [14]. Показовою у цьому контексті була ситуація з чином поховання п. Яна Наргелевича, тіло якого було перевезене до Войнова для захоронення у родинній капличці. На прохання осіб, які доглядали маєток померлого, асистувати при похованні відомого мешканця Новогрудка, декан зажадав негайної

затвердження статутних грамот і вирішення суперечок між селянами і поміщиками. Був наділений судово-адміністративною владою.

* У польських джерелах соціальний статус Мальвіни й Івана Наргелевичів окреслено словом «зем'янин». *Зем'яни* (пол. *ziemieanie*) — соціальна верства в стародавніх і сучасних суспільствах. Від XV ст. визначення «зем'яни» набуло поширення на теренах Великого князівства, як синонім до поняття «бояри». Це були члени давніх княжих дружин, які виконували військову повинність і відповідно до здобутих заслуг винагороджувалися наділом більшої чи меншої площі землі. Такий маєток називався *вислугою* і переходив на законних підставах до нащадків обдарованого, який заборонялося продавати чи заставляти без офіційного дозволу монарха.

і безпосередньої оплати у розмірі 500 руб., яку громадяни зрештою змушені були йому виплатити [14, s. 1280]. Через рік після смерті І.-Я. Наргелевича у періодичному виданні «Край» було надруковано повідомлення А. Єльського (1816 — після 1865): «Приблизно в цей ж період відійшов у вічність шановний землевласник, поміщик новгородського повіту, Ян Наргелевич, завзятий бібліоман, людина самодостатня; значну суму грошей витрачав на придбання книг, зібрав велику, понад 20 000 тис. томів бібліотеку у своєму маєтку у Войнові, розташованому в околицях історичного містечка Любча над Немем. Літературою небіжчик особливо не захоплювався, займався виключно впорядкуванням власної книгозбірні, яка мала неабияку цінність. Дуже б хотілося, щоб цей вартісний книгозбір не був змарнований, не пропав, або не розійшовся по руках спадкоємців, словом, щоб не спіткала його доля багатьох інших приватних бібліотек» [20]. Через кілька років у газеті «Слово польське» той самий автор подав ще одне повідомлення про книгозбірню польського бібліофіла з Литви: «Приблизно 10 років тому помер у Новгородському повіті дідич Войнова, що біля історичного Любча, світла людина, бібліофіл за покликанням, знавець літератури, залишив чудову бібліотеку, яка складається з понад 20 000 томів, здебільшого полоніки, яку спадкоємці вирішили продати. Книгозбірня у зразковому стані, в чудових оправах. Може знайдеться якийсь поціновувач краєзнавчої справи і врятує войновські зібрання від розпорощення» [35]. Ще за життя І.-Я. Наргелевич планував залишити свою чудову бібліотеку для публічного користування мешканцям Вільна. Після його раптової смерті, оскільки не було жодного заповіту, далекі родичі намагалися заволодіти нею на правах спадкоємців. У результаті частина книгозбірні перейшла до спадкоємця — Тадеуша Станіслава Врублевського, який згодом виявився шахраєм, решту отримала вдова Наргелевича — Мальвіна. Завдяки значним зусиллям і своїй наполегливості вдові зрештою вдалося викупити відібрану частину, що становила $\frac{3}{4}$ усієї колекції, яку разом зі своєю $\frac{1}{4}$ 1903 р. подарувала львівському «Оссолінеуму». Факт надходження колекції до бібліотеки закладу зафіксовано у «Звіті за 1902–1903 роки» під номером 202: «Наргелевич Мальвіна з Войнова на Литві — 113 скринь з книжками та шафами, призначеними для них» [42, s. 29]. Ю. Талько-Гринцевич подав відомості

про долю решти бібліотеки Наргелевича, яка залишилася в маєтку Войново. Цю частину М. Наргелевич мала намір передати до Віленського наукового товариства, проте у воєнний період маєток було зруйновано, і під час пожежі, яка знищила Войновське майно, згоріла і бібліотека [45, s. 27-28].

Час надходження колекції до бібліотеки «Оссолінеум» збігся з періодом стажування стипендіата й асистента НЗіО С. Василевського, який у своєму щоденнику за 1905–1910 рр. згадав про перевезення гарного і дуже цінного дару колекціонера з Литви. Передусім відзначив обсяг, окресливши колекцію як багатотисячну, а також виокремив оправлені примірники — «вишукано оправлені в зелені та брунатні саф'янові палітурки з шкіряними корінцями» з золотим тисненням назви видання. Про власника книжкового зібрання С. Василевський висловився так: «Сільський магнат на Жмуді, Ян Наргелевич, збирав з пристрасною властивою Литовцеві книжки з галузі географії, етнології, краєзнавства, англійською, французькою, меншою мірою німецькою мовами». Характеризуючи мовний аспект колекції, С. Василевський акцентував на незначній кількості полоніки. І це певною мірою викликає здивування, оскільки в інших друкованих джерелах, навпаки, наголошено саме на полоністичній спрямованості колекції. Проте, як довідуємося далі, сам автор «Щоденника» й обґрунтував це: «Вилучені вочевидь ще у Вільні, у помітно зменшеній кількості прибули вони на берег Полтви (з суттєвими втратами)» [47, s. 114].

Книги з подарованої бібліотеки вписали в інвентар під шифрами 115 000-120 000 та розташували у великій залі на полицях білих книжкових стелажів, яких налічувалося кілька десятків. Цілісно бібліотека справляла величне враження довершеного книжкового комплексу в зелено-коричнево-золотистих барвах, викликала подив і захоплення у відвідувачів «Оссолінеуму».

Для новоприбулої бібліотеки виготовили печатку з донаційним написом «З дару Яна і Мальвіни Наргелевичів», якою було означено кожен каталожну картку примірника [4; 5]. На опрацьованих «de visu» виданнях цієї печатки не виявлено, наявний лише власницький знак — овальна печатка синього або фіолетового кольору з написом по овалу «Jan Nargielewicz» [19].

Каталогізувати дар Яна та Мальвіни Наргелевичів доручили стипендіатові Й. Залеському, заступнику кустоша НЗіО в 1907–

1922 рр., давши кількох помічників. Робота з каталогізування тривала близько двох років. Цінність книжкової колекції засвідчує той факт, що дублетів виявилось зовсім небагато, оскільки «Оссолінеум» не мав достатньої кількості видань з періоду, яким цікавився колекціонер. Лише кількома журналами та стародруками були замінені пошкоджені дублетні видання «Оссолінеуму».

С. Василевський мав свої припущення щодо шляху та способу надходження колекції Наргелевича до столичного міста Галичини. Причетним до перевезення бібліотеки з Литви він вважав Е. Павловича (1825–1909), польського художника-портретиста, однокраянина Наргелевича, кустоша музею Любомирських, учасника польського повстання. На підставі друкованих джерел ХІХ — початку ХХ ст. та сучасних видань нам вдалося з'ясувати, що до перевезення колекції причетний був рідний брат Мальвіни, Б. Дибовський, який після судової тяганини із самозванцем Врублевським порадив сестрі подарувати НЗіО у Львові бібліотеку чоловіка [26, s. 66]. Дослухавшись до поради брата, Мальвіна Наргелевич передала «Оссолінеуму» 3684 видання (8790 т.), карти, атласи, музикалії — загальною кількістю понад 11 тис. од. збереження, а також чотири світлини, на яких вона зображена разом з чоловіком. Одну з цих фотографій тодішній директор Кетшинський наказав помістити на стелажі з відповідним донаційним написом* [47, s. 114-115].

Достеменно не встановлено, коли Я. Наргелевич почав збирати книги для своєї бібліотеки. Дозволимо собі припущення, що в маєтку дворянина могла існувати родинна книгозбірня, яку він упродовж життя поповнював передплачуваними, придбаними в антикварних книгарнях виданнями. Професор М. Конопка вважає історичну колекцію І.-Я. Наргелевича саме родовою бібліотекою [24]. Існує думка, що власну книгозбірню І.-Я. Наргелевич

* На видному місці на одному з книжкових стелажів директор Кетшинський рекомендував помістити світлину обох дарувальників і особисто склав і наказав надрукувати текст: *Ян Наргелевич та Його Вдова пожертвували своє зібрання книг Бібліотеці З. Н. і. Оссолінських у Львові. Працівники «Оссолінеуму» вважали за доцільніший напис «вдова по ...», проте ніхто не наважився звернути увагу вельмишановному п. Кетшинському. У роки керівництва бібліотекою Л. Бернадського фотографію з не зовсім коректним написом було усунуто.*

почав збирати зі студентських років. Підтвердженням такого припущення слугує вагомий аргумент: ім'я Наргелевича зафіксовано в списках передплатників окремих видань саме в період його навчання в університеті [30-33]. На прізвище Я. Наргелевича натрапляємо у списку пренумератів на п'ятий том книжки Йозефа Кремера «Podróż do Włoch» (Вільно, 1864) [23]. Треба зазначити, що на жодному примірнику в ЛННБ України ім. В. Стефаніка немає дарчих написів, що свідчить про те, що більшість видань таки було куплено в книжкових крамницях або ж передплачено. Про особливе ставлення колекціонера до бібліотек свідчить той факт, що при заснуванні Новогрудської публічної бібліотеки, що діяла в 1860–1864 рр., він був одним із 30 жертводавців [21; 25, s. 23, 144].

Каталог бібліотеки Наргелевича було видано у Вільні 1900 р. російською мовою. Й. Длугош зазначає, що видання відсутнє в польських бібліотеках [13, s. 620-621]. У фонді ЛННБ України ім. В. Стефаніка зберігається каталог бібліотеки Я. Наргелевича, який містить 1552 од. — «книги Англійскія» (13 мап); 3478 поз. — «книги Французскія» (27 мап); 3059 од. — «книги Ньмецкія» (52); 2557 — «книги Польскія» (8 мап); 387 — «книги Русскія»; 79 од. — «книги писання Кирилицей»; 215 од. — «книги Чешскія»; 152 од. — «книги Словенскія»; 195 од. — «книги Латинскія», 64 од. — «книги Італіанскія». Усього каталог містить 11.674 книги та 100 атласів і мап [6].

На відміну від тверджень окремих авторів щодо мовної палітри колекції, можемо відзначити відносну пропорційність: видання англійською, німецькою, французькою мовами представлені приблизно в однакових кількостях з незначними відхиленнями, зокрема щодо англійських книг. Таким чином, простий статистичний аналіз заперечує інформацію про наявність у бібліотеці здебільшого книг польською мовою, і водночас підтверджує, що колекція в основному іншомовна.

За тематичним спрямуванням колекція цілковито гуманітарного спрямування (книги зі світової історії, історії окремих держав, географії, красназнавства, філології, релігії, права, філософії). Не виявлено жодної книги з галузі технічних наук, трапляються поодинокі примірники з природничих та медичних наук, які здебільшого репрезентують довідкову літературу. У типологічному та видавничому

аспектах — це книги, журнали, мапи, атласи в основному XIX ст., хоча наявні окремі примірники з XVI, XVII та навіть раритети XV ст. (Biblia, 1561).

Варто звернути увагу на велику кількість праць славістичного спрямування. Вочевидь, колекціонер захопився властивими для періоду слов'янського відродження дослідженнями його минулого і почав збирати книги, що стосуються різних аспектів історії слов'янських народів з усієї європейської літератури. Крім загальновідомих, варто зазначити празьке видання В. Крізека «*Dejny narodu slovaňskuh*» (1871), П. Шафарика «*Slovanski narodopis*» (1873), І. Іречека «*Slovanske pravo*» (1883), Перфольфа «Славянська взаємність до XVIII века» (1874), А. Пипіна «Обзоръ славянскихъ литературъ» (1865), І. Срезневського «Древняя славянская грамматика» (1868), І. Найгебоера «*Süd Slaven*» (1851), Лере «*Le monde Slave*» (1873) і «*Cyrille et Methode*» (1868), Д. Данічича «Никольско јеванђеље», Морілла «*Slavonic literature*» (1863), Ф. Міклошича «*Slawische volkspoesie*» (1870), Talvi «*Language and literature of Slavonic nations*» (1850), Г. Крека «*Slawische Literaturgeschichte* (1874)», Герговича «*Mitologia słowiańska*» (1872), М. Мачейовського «*Historia prawodawstwa Słowiańskiego*» (1835) і «*Pamiętniki o piśmiennictwie Słowian*» (1839) та багато ін.

Гідно представлена в колекції тогочасна європейська та слов'янська періодика. Показово, що здебільшого збережені комплектні видання широкої мовної палітри та тематичного спрямування, зокрема наукові видання Польської академії мистецтв у Кракові, численних польських наукових товариств, Сербської Королівської академії та Югославської академії наук тощо. Доцільно зауважити, що завдяки колекції Наргелевича галицька інтелігенція отримала змогу користуватися авторитетними сербськими науковими періодичними виданнями, зокрема «*Starine*», «*Гласник Србског Друштва*», на брак яких скаржився І. Франко, працюючи над дослідженнями апокрифів.

Необхідно також наголосити на аспекті, на жаль, властивому більшості приватних бібліотек, а саме — розпорошеності примірників. У результаті вибіркової перевірки видань з каталожного списку виявлено відсутність значної їх частини в підрозділах ЛННБ України ім. В. Стефаніка. Окремі стародруки з колекції І.-Я. Наргелевича осіли у фондах польських бібліотек, зокрема перший том

Яна Островського-Данейковича, який складається з шести окремих частин, що містять різноманітні компіляції стилів висловлювання (проповідей, судових промов, весільних привітань, прощальних промов тощо) XVII і XVIII ст., є складовою колекції стародруків бібліотеки університету ім. Марії Склодовської-Кюрі у Любліні [43]. Ще два стародруки — досі актуальна монументальна лексикографічна праця викладача єзуїтської школи Г. Кнапського (1564–1638) за сучасною назвою «Скрабниця польсько-латинсько-грецька або підручний компендіум латинської та грецької мов» та видання 1553 р. з польського права — зберігаються у фонді Вроцлавського НЗіО [22; 38]. Щодо останнього стародруку немає жодних сумнівів, що найважливіша праця Я. Пшилуського — компендіум польського права і законодавчих засад Речі Посполитої Польщі — примірник з дару Наргелевичів Львівському «Оссолінеум», оскільки на титульній обкладинці видання, представленого Сілезькою електронною бібліотекою, зберігся його первісний інвентарний номер — 117.872. Примірник Брестської Біблії, другого (після католицької Біблії Леополіта) повного перекладу Святого Письма польською мовою, виданий коштом Миколая Радзивілла (Чорного) у 1563 р. з колекції Наргелевича зберігається в публічній бібліотеці м. Руда Шльонська (Польща) [29]. Фоліант вагою понад 5 кг та обсягом 784 сторінки, друківані готичним шрифтом, виконаний на високому естетичному рівні: вишукана шкіряна обкладинка з вісьмома металевими опуклостями, розташованими по кутах для уникнення контакту з поверхнею столу. Чудові дереворити з біблійними сюжетами надають виданню естетичної довершеності [11]. Овальну печатку бібліотеки Наргелевича на звороті титульного аркуша містить «Щоденник Віленський» за 1822, виставлений на продаж антикварною крамницею в Кракові [16; 46]. Перелік можна продовжувати, проте проблематика реконструкції книжкового комплексу бібліотеки І.-Я. Наргелевича є предметом подальших досліджень.

Таким чином, з метою розкриття унікальних ретроспективних фондів ЛННБ України ім. В. Стефаніка на основі зібраного й опрацьованого матеріалу представлено частину приватної бібліотеки педантичного колекціонера, завзятого бібліофіла Івана-Яна Наргелевича як цінного джерела для історичних, краєзнавчих, лінгвістичних досліджень, вивчення європейського загалом і

Примірники з приватної бібліотеки І.-Я. Наргелевича

3. Довідка про історію львівського Оссолінеуму з оглядом історії руху фондів у воєнний і післявоєнний час // Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: переміщення і втрати фондів. Т. 1 (1939–1945) : зб. документів і матеріалів / [упоряд.: Галина Сварник (керівник), Роман Дзюбан, Маргарита Кривенко, Леся Кусий, Володимир Муравський ; наук. ред.: Ярослав Дашкевич, Мирослав Романюк, Галина Сварник] ; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника, Н.-д. від. іст. колекцій. — Львів, 2010. — С. 385-388.
4. Картковий каталог книг з бібліотеки НЗіО // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Скриньки на літеру D.
5. Картковий каталог періодичних видань з бібліотеки НЗіО // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Скриньки на літери Е та С.
6. Каталогъ книгамъ на англійскомъ, итальянскомъ, латинскомъ, нѣмецкомъ, польскомъ, русскомъ, славянскомъ, французкомъ и чешскомъ языкахъ, библиотеки оставшейся после смерти Помещика Минской губернии, Новогрудскаго уезда, имени Войнова Ивана Фадеевича Наргелевича. Библиотека эта по праву наследства перешла въ собственность : в $\frac{1}{4}$ части вдовъ Наргелевичъ, а в $\frac{3}{4}$ частяхъ племяннику его Вроблевскому. — Вильна, 1900. — 142 [2] с.

7. *Кривенко М.* Історичні колекції Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: з досвіду вивчення та наукової реконструкції / *Маргарита Кривенко, Галина Сварник.* — Львів, 2014. — 112 с.
8. *Малець С.* За часів Маркіяна Шашкевича / *Софія Малець.* — Львів : Центр Європи, 1997. — 94 с.
9. Acta des Conseils und Direktoriums der Kaiserlichen Universität zu Dorpat betreffend Johan Nargielewicz [Електронний ресурс] // Polonika z Archiwum Historycznego w Tartu. — Режим доступу: http://agadd.home.net.pl/metrykalia/estonia/ea0402_002_0017444. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 10 груд. 2018 р.
10. *Bąbiak G.* Wokół mecenatu Zakładu Narodowego im. Ossolińskich w XIX w. / *Grzegorz P. Bąbiak* // Galicja. Studia i materiały : czasopismo In-tu Historii Ut-tu Rzeszowskiego. — 2017. — N 3. — S. 63-85.
11. Biblia święta, tho iest, Księgi Starego y Nowego Zakonu, własnie z Zydowskiego, Greckiego, y Łacińskiego, nowo na Polski ięzyk z pilnością y wiernie wyłożone [tzw. «Biblia brzeska»] Księgi Nowego Testamentu. — Brześć Litewska, 1563. — 784 s.
12. *Chwalewik E.* Zbiory polskie: archiwa biblioteki gabinety galerje muzea i inne zbiory pamiątek przyszłości w ojczyźnie i na obczyźnie w porządku alfabetycznym według miejscowości ułożone / *Edward Chwalewik.* — Warszawa ; Kraków, 1926. — T. 1 : A-M. — 490 s.
13. *Długosz J.* Nargielewicz Jan / *Józef Długosz* // Słownik pracowników książki polskiej. — Warszawa-Łódź : Państwowe Wyd-wo Naukowe, 1972. — 1042 s.
14. *Dybowski B.* Kler katolicki wobec wolnych myślicieli / *B. Dybowski* // Myśl Niepodległa (Warszawa). — 1910. — N 146 (wrzesień). — S. 1277-1287.
15. *Dybowski B.* Wspomnienia z przeszłości półwiekowej : objaśnione czterdziestu kilku rycinami / *B. Dybowski.* — Lwów : nakładem rodziny Autora, 1918. — 114, [1] s., il.
16. Dziennik Wileński. — Wilno : Druk. A. Marcinkowskiego, 1822. — T. 1 : I-IV. — [10], 542 s.
17. *Fischer A.* Zakład Narodowy imienia Ossolińskich (Ossolineum) 1817–1917 / *Adam Fischer.* — Lwów : Macierz Polska — Administracya w Gmachu Sejmowym, 1917. — 85 s.
18. *Iwaszkiewicz J.* Ofiarność ziemian na cele oświatowo-kulturalne 1800–1929 / *Janusz Iwaszkiewicz.* — Warszawa, 1929. — 38 s.
19. *Jaworski F.* Lwowskie znaki biblioteczne (uzupełnienie) / zebrał *Fran-ciszek Jaworski.* — Lwów : nakładem Kurjera Lwowskiego, 1908. — 41, [2] s.
20. *Jelski A.* Listy z prowincyi / *Al. Jelski* // Kraj. — 1887. — S. 13.

21. *Kisarauskas V.* Lietuvos knygos ženklai 1518–1918 / *Vinkas Kisarauskas*. — Vilnius : «Mokslas», 1984. — 219 p.
22. *Knapski G.* Thesauri Polono Latino Greci... Tomus tertius continens Adagia Polonica selecta... / *G. Cnapii S. J.* — Kraków : Drukarnia: Typis Francisci Caesarii, 1632. — 1500 s.
23. *Kremer J.* Podróż do Włóch w 6 vol / napisał *Józef Kremer*. — Wilno : nakładem i drukiem Józefa Zawadskiego, 1859–1864. — T. 4 : Zarys dziejów sztuki w Toskanii / Z Liworno do Neapolu. Neapol. Pompeja. — 1879. — 360 s., VII s.
24. *Konopka M.* [Recenzja] / *Maria Konopka* // *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis*. — Kraków, 2006. — Folia 39 : *Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia IV*. — S. 239–242. — Rec. na książkę: Prywatne księgozbiory na Grodzieńszczyźnie w pierwszej połowie XIX wieku / *Lilia Kowkiel*. — Kraków : Wyd-wo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2005. — 221 s.
25. *Kowkiel L.* Prywatne księgozbiory na Grodzieńszczyźnie w pierwszej połowie XIX wieku / *Lilia Kowkiel*. — Kraków : Wyd-wo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2005. — 221 s.
26. Księga darczyńców Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich / pod red. *Marty Pękalskiej*. — Wrocław : Wyd-wo Ossolineum, 2017. — 253 [1] s.
27. Lista członków Kasy pomocy imienia D-ra J. Mianowskiego po dzień 31 grudnia 1905 r. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/plain-content?id=421429>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 3 жовт. 2018 р.
28. *Maliszewski J.* Powstanie styczniowe. Notatki biograficzne uczestników : z oryginalnymi ilustracjami / *Jerzy Maliszewski*. — Warszawa, 1932. — 102 s.
29. Miejska Biblioteka Publiczna w Rudzie Śląskiej [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://biblioteka.rsl.pl/index.php?s=129>>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 12 берез. 2007 р.
30. *Narbut T.* Dzieje starożytne narodu litewskiego / *Teodor Narbutt*. — Wilno : nakładem Marcinowskiego, 1838. — T. 4. — 628 s.
31. *Narbut T.* Dzieje starożytne narodu litewskiego / *Teodor Narbutt*. — Wilno : nakładem Marcinowskiego, 1835–1841. — 9 t.
32. *Narbut T.* Dzieje starożytne narodu litewskiego / *Teodor Narbutt*. — Wilno : nakładem Marcinowskiego, 1841. — T. 9 : *Panowanie Zygmuntów*. — 492 s.
33. *Narbut T.* Dzieje starożytne narodu litewskiego / *Teodor Narbutt*. — Wilno : nakładem Marcinowskiego, 1838. — T. 1 : *Mitologia litewska*. — 486 s.

34. Nargielewicz, Johann, grad. Stud. // Polonika z Archiwum Historycznego w Tartu [Elektronnyj resurs]. — Reżim dostępu: http://agadd.home.net.pl/metrykalia/estonia/ea0402_002_0017444http://agadd.home.net.pl/metrykalia/estonia/ea0402_002_0017445. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 1 груд. 2018 р.
35. O bogatym księgozbiornie // Słowo polskie. — 1900. — N 177. — S. 3.
36. Pamiętnik Dra Benedykta Dybowskiego od roku 1862 do roku 1878. — Lwów : Wyd-wo ZNiO, 1930. — XVI, 627 s., [29].
37. *Pawłowicz E.* Wspomnienia. Nowogródek : więzienie, wygnanie / *Edward Pawłowicz*. — Lwów : Drukarnia E. Winiarza, 1887. — Cz. 1. — [6], 422, [1] s.
38. *Przyłuski J.* Leges seu statuta ac privilegia Regni Poloniae omnia hactenus magna ex parte vaga, confusa, et sibi pugnancia [...] / *Jakub Przyłuski*. — Szczucin i Kraków, 1553. — W drukarni autora, folio, k. [20]. — S. 965, k. [3].
39. *Radziszewski F.* Wiadomość historyczna-statystyczna o znakomitych bibliotekach i archiwach / *Franciszek Radziszewski*. — Kraków : nakładem autora, 1875. — 124 s.
40. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. — Warszawa, 1881. — T. 2 (Derenek-Gżack). — 927 s., XVI s.
41. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. — Warszawa : [s. n.], 1895. — T. 13 (Wambrum-Worowo). — 757 s.
42. Sprawozdanie z czynności Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich za lata 1902–1903. — Lwów : nakładem zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1904. — 48 s.
43. Swada polska y łacinska albo miscellanea oratorskie seymowe, weselne, kancelaryjne, listowne, kaznodziejskie, pogrzebowe, statystyczne, panegiryczne, elogiarne, inskrypcyjne, y inne różne, w oboim języku prozą y wierszem. T. 1 / przez *Jana Ostrowskiego Daneykowicza* [...] zebrane na dwa tomy to iest polski y łacinski [...] podzielone. — Lublin : Druk. Collegium Societatis Jesu, 1745.
44. *Szocki J.* Księgozbiory domowe w Galicji Wschodniej (1772–1918) / *Józef Szocki*. — Kraków : Wyd-wo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2001. — 347 s.
45. *Talko-Hrynczewicz J.* Muślimowie czyli tak zwani Tatarzy litewscy / *Julian Talko-Hrynczewicz*. — Kraków : nakładem Księgarni Geograficznej «Orbis». — 1924. — 126 [2] s.
46. 110 aukcja antykwareczna. Książki, fotomontaż, plakaty : [katalog] // Antykwarjat RARA AVIS s.c. — Kraków, 110/2014. — S. 190.
47. *Wasylewski S.* Pod kopułą lwowskiego Ossolineum / *Stanisław Wasylewski*. — Wrocław, 1958. — 214, [1] s.